

O ČEM BYCH PSAL
KDYBYCH MĚL KAM

(Tak píšu vám,
pane HRABAL')

*Tento text
na Dan náhledu 76
je pro projekt
Hrabalův.*

K 28.březnu 1974

Obsah

Ivan KLÍMA	str.	1
Karol SIDON		7
Alexandr KLIMENT		12
Vladimír BLAŽEK		19
Jan TREFULKA		27
Karel KOSTROUN		36
Dušan HAMŠÍK		40
Karel PECKA		44
Pavel KOHOUT		51
Karel ŠIKTANC		65
Karel KOSÍK		67
Jaroslav PUTÍK		70
Oldřich KRÁL		73
Ludvík VACULÍK		80
Jiří GRUŠA		89
Václav HAVEL	vložka	

BÍDA JAZYKA

Ivan Klíma

Jel jsem nedělním autobusem. Za mnou hlasitě vykládal starší muž jakousi bezvýznamnou historku. Historku onoho druhu, že ji člověk dokáže stěží sledovat, i když je určena přímo jemu. Přestože jsem nevnímal obsah jeho sdělení, uvědomil jsem si, že se ve mně zvedá překvapivá vlna odporu. A tu jsem si uvědomil, že to, co mě popuzuje, není obsah jeho řeči, ale jen její zvuk, Ty intonace! Ta výslovnost!

Náš jazyk zcela nepochybně upadá. Upadá ve všech svých složkách. Je chudý slovníkem, vytratila se z něho obraznost s výjimkou několika toporných metafor, které už dávno nikdo nepociťuje jako metaforu. Naše mluva stále více připomíná pokleslý žargon novinářů, neboť pracuje s hotovými obraty a frázemi. "Paí, řek sem jí, tosi necháte líbit? Já bych jim to na vašem místě řek narovinku. Tak jak se máš? Ale stojí toza... A co tvá žena? Ale to víš pořádtostejný. To byste jí měla vidět, není jí ani vosumnáct a jak vona vám čověku vodpoví. Tovíte

dneska, voni maj všecko, vonasi taková přide večer domů a máma jí eště nosí na stůl a takovej fracek pak neví, co by roupama... Jo, kdyby to šlo všude takhle bez takovýchhle nákejch těchhle letěch, to bysme si mohli všichni tohle..."

Může se někdo divit, že člověk souká svá slova, ty drůzy zkamenělých spojení z hrdla stále rychleji, stále nedbaleji s podvědomým /a správným/ pocitem, že ten druhý mu stejně rozumí, a že ostatně je jedno bude-li mu rozumět, protože to, co právě sděluje, není vlastně žádné sdělení.

Nalezli bychom jistě velice mnoho zřejmých příčin úpadku naší současné mluvy, příčin, které přináší civilizace. Stále složitější uspořádání společnosti i stavba vědění si vyžadují více a více zmechanisovaných úkonů a tedy i zmechanisovaného jazyka. Stále více lidí přichází při své práci do styku jen s nepatrnou částí skutečnosti, jejich svět chudne a chudne tedy i jejich jazyk. Náš život je zbyrokratizovaný a tedy i náš jazyk se byrokratizuje. A navíc žijeme uprostřed ohlušujícího řevu zcela odosobněných sdělovacích prostředků s jejich chudou,

frázovitou mluvou - může zůstat náš jazyk tím vším neovlivněn?

Ale jakkoliv jsou uvedené příčiny úpadku významné, zdají se mi téměř zanedbatelné s jinými časově i místně lokálnějším jevem: žijeme a pohybujeme se totiž v prostředí zbaveném kultury. Nemyslím tím jenom vybra-kované knihovny, zakázané časopisy, histori-ky v maringotkách, národní umělce, kteří ne-smějí publikovat, nezaměstnané filosofy či misomusy v ředitelských křeslech divadel a nakladatelských domů. Mám na mysli kulturu v nejširším slova smyslu, kulturu jakožto souhrn tradic, lidských práv a svobod, kultu-ru, která v sobě zahrnuje oblast politiky, tedy i právo člověka na neodposlouchávané soukromí a na vlastní názor a samozřejmě právo napadeného na sebeobranu, kulturu ja-kožto zvyk pospolitosti vážit si svých sta-rých a moudrých a stavět je do svého čela, pohřbívat s obřady své zemřelé, nehanobit hroby ani památku vlastních předků. Mám na mysli kulturu, která člověku vnukává vědomí o proměnnosti a tajemnosti světa a vede ho ke zvyku klást si otázky a vést o nich spory.

Tady jsme přece u společného zdroje kultury i řeči, u zdroje polidštění světa.

Člověk se táže. Táže se bohů, táže se těch, kteří mu vládou, svých druhů i sám sebe. A čeká odpověď. Táže se třeba: Je tento kamenný nástroj schopen usmrtit vlka?

V dlouhé historii tázaní si zvykl na nej-různější odpovědi. Dokonce i odpověď: Tvůj nástroj zabije, pokud ses před pěti lety o podzimní rovnodennosti uklonil směrem k zapadajícimu slunci! může považovat za smysluplnou. Ale co má činit, když ho jednou odkáží na rovnodennost, po druhé ho přesvědčují, že jeho nástroj není kamenný a není vlastně nástroj a vlk není vlkem a po třetí ho ukamenují za to, že se klaněl zapadajícimu slunci místo vycházejícimu.

Člověk se nepřestává tázat, dostává-li nedostačující či falešné odpovědi, přestává se tázat, jestliže odpovědi, které dostává, jsou mimo řád otázek, které kladl, jsou matoucí, zmatené a bezsmyslné či dokonce výhrůžné. Ale člověk, který se přestává tázat, přestává i myslet, neboť myšlení je přece neustálým kladením a zodpovídáním otázek. A člověk, který přestává myslet, přestává i mluvit. Vydává jenom zvuky.

Tam, kde dosud nezhynula kultura, trvájí ještě rozsáhlé oblasti vzájemného styku.

Lidé se táží, zda existuje Bůh, či svoboda nebo právní řád. Zkoumají své vlastní činy i činy své vlády. Tyto otázky je často roz-
 dvojují, ale zároveň je spojují ve velké lidské společenství, které dosud potřebuje řeč jako prostředek svého styku, svého trvá-
 ní. Tam, kde je umlčována kultura, hyne lid-
 ské společenství, zmírá i jazyk. O tom nás ostatně zpravuje i naše vlastní historie - tak bohatá na pronásledování kultury i na období, kdy národní společenství i jeho je-
 zyk zmíraly.

Dovedu si představit, že jednoho dne ohlásí televizní hlasatel: Dnes v sedmáct hodin na pořadu Seifert, Hrabal a Vaculík. A kamera ukáže ty velké drtící stroje, které polykají balíky knih, v nichž tkví ještě tolik zbytečných, neznámé city budících, ji-
 třivých slov. A kolem stroje polonahé sta-
 tisty, kteří uprostřed rytmického křepčení budou do omrzení opakovat tři poslední, už sotva srozumitelná - zřejmě posvátná -
 slova: Vole, vole, jsem fit!

FEJETON DÍKŮ

Karol S i d o n

Fejeton, jak se aspoň domnívám, je zamýšlením nad nějakým jevem neboli skutečností.

Ptám se: je filosofický postulát jevem neboli skutečností? Řekl bych, že ano, zvlášť když ho najdeme v každé učebnici marxismu-leninismu.

Mám na mysli definici svobody jako poznané nutnosti.

Než přejdu k vlastní osobě, totiž k člověku, proberu s vaším dovolením definici svobody na příkladu vepře. Vepř, jak jistě víte, je zvíře. Ačkoliv se tvrdí, že je jedním z nejinteligentnějších zvířat, slouží jako potrava. Vepře tedy znáte, víc o něm není třeba povídat. A teď si představte, že přivedou dotyčného vepře k řezníkovi. Vepř mžourá malýma očkama a řezník si připravuje náčiní. Potom vepře zabije a tak dále. Ptám se: je vepř svobodný?

Kdyby byla svoboda jen nutnost, bez zmíněného přídavného jména, vepř by svobodný byl. Ale je tu ono přídavné jméno a vepř svobodný nebyl, jelikož nepoznal a nepocho-

pil nutnost.

Nyní si dejme tolik práce a představme si na místě vepře sebe. Někdo nás spoutá a někdo nás odvede a před námi stojí řezník a chystá si inštrumenty. Neříkejte, že ihned pochopíte, to byste byli příliš brzy svobodni. Dám dokonce krk na to, že devět desetin z nás bude stejně dlouho nechápat jako vepř. Bude se bát, to ano, ale vyskytují se i vepři, kteří mají strach. Nakonec však přece jenom pochopíme, že to řezník myslel vážně, jenže, jak říkám, bude to na poslední chvíli a většina z nás si tedy svobody příliš dlouho neužije.

Zajímavějších je zbývajících deset procent. To jsou prosím lidé, kteří si dovedou chladně spočítat, že řezníková pistole je k tomu, aby střílela, a není-li ve společnosti nikdo jiný, pak bude asi střílet do mne. Takový člověk tedy poznal nutnost a podle definice svobody je svobodný.

Nemusíme ovšem chodit až k řezníkovi. Stačí, že jsme počati, narozeni a že žijeme. I s nízkým koeficientem inteligence dospějeme záhy k poznání, že zemřeme. A od chvíle, kdy nám to došlo, bychom měli být svobodní.

Lze říct, že rozdíl mezi čunětem a člověkem spočívá v tom, že první neví, druhý sice ví, ale s oběma se děje totéž. Neříkám jistě nic nového, vždyť jsem to opsal od krále Šalomouna. Nejsem však s králem zajedno. Ne, ne, žádná marnost nad marnostmi!

Představme si, že by prase bylo svobodné a tedy poznalo nutnost porážky. Bezpochyby se bude ptát, proč. A bude-li na téže výši inteligence jako našinec, nakonec se zaraďuje, že poslouží v bratrském svazku s knedlíky a se zelím výše stojícímu člověku.

Ovšem prase není svobodné a není schopno reflexe. Z objektivního lidského pohledu se tím samozřejmě na jeho údělu nic nemění. Prase žilo, aby přišlo na pekáč. Prase může být spokojeno.

Ale člověk?

Na první pohled se v naší ateistické éře zdá úděl člověka mnohem smutnější než úděl prasete. Ačkoliv umírá nebo je zabíjen ten jako ten, člověk si se svou výsadou reflexe zažije hodně nepříjemností a strachu. A uvažuje-li bláhově, jakou smrt by si přál, pak všemi deseti hlasuje pro takovou smrt, o níž by nevěděl. Člověk vyjde z hospody

a zůstane ležet na chodníku. "Krásná smrt," řekne kolemjdoucí, pln závisti...

Už chápete tu lačnost mučedníků, kteří obětovali bohu nebo bohům své životy? Musil to být nádherný pocit, vědět nebo aspoň věřit, že někde nad vámi jsou ústa, která lační ne po vašem masu, ne po vaší krvi, ale po tom, co z člověka dělá člověka. Tehdy, vážení, měla lidská smrt smysl, poněvadž byla spotřebována, byla žádána, bylo tu něco nad, co si pěstovalo lidskou reflexi jako keřík rajských jablíček, ba ano, jako vepře.

Já vím: není boha. Není. A náš úděl je stejně bídný jako úděl keře rajských jablíček, k němuž nikdo nepřijde, aby ho otrhal. Jablíčka mají smysl jen pro sebe a to jim nemůže stačit. Musejí si připadat absurdně. Tedy: kdyby mohla...

Přesto jsem optimista. Je, dámy a pánové, je na tomto světě spravedlnost. Nežijeme marně. Naše maso sice chutná jen červům, ale o maso přece nejde. My zoufale hledáme moc, která si libuje v tom, co člověka činí člověkem. A tím, jak bylo řečeno, je reflexe, je svoboda.

Tato moc, přátelé, je zde. Jsme zachráněni. Jsme zachrá

INTELEKTUÁLKA

Alexandr Kliment

Lidé, kteří postávají u pultů v automatech, potloukají se po nádražích, dřímají v parcích; neoholení, boty nevyčištěné, límeček zašlý, postoj mírně zhroucený, pohled provinile vyčítavý, ale spíše jen prázdný, lhostejný, ruce v kapsách. To je sociálka. Nebo jen bývala? Ale i ještě je. Produkuje ji každé velkoměsto v každé době. Alkoholici, slaboši, zoufalci, flákači, pasáci, šmelináři, tuláci, chmatáci, hochštapléři malého akčního radia, méně šikovní podvodníci nižších společenských stupňů. Lidé, jimž se nepovedla existence, lidé, z nichž mnozí by ani o nějakou lepší existenci příliš nestáli. Sociálka ráda trčí, prodlévá, poletuje, přešlapuje, bahní se, ba i ráda si sní právě v sociálce.

V posledních letech po válce a aspoň v našem mírném euroamerickém severnějším pásu sociálka už ani nehladoví. Sociálka si docela žije z duchovního odpadu a hmotného přebytku našich pestrých velkoměst.

Ten jev, ten pojem, to krásně výstižné jméno "sociálka" se mi neustále vnucovalo,

když jsem hledal pojmenování pro docela novou a zcela odlišnou skupinu lidí, která u nás vznikla po válce, ale asi i v celém mírném euroamerickém severnějším pásu, a spíš než vznikla, byla ustavena, vyformována. Tahle druhá skupina má také svůj kolektivní osud, v mnohém společnou psychologii a společné znaky: Vždy oholení, pastoj mírně sebevědomý, boty vyčištěné, radostně ošumělá elegance střihů vyšlých z módy, pohled cudně zaostřený melancholií, neklidné, nervózně si pohrávající prsty.

To je intelektuálka. Z duchovního přebytku a hmotného odpadu našich pestrých velkoměst si žije dost špatně.

Farář lakuje okna a dveře. Sociolog provází turisty po starém hradě. Filosof dělá nočního hlídače, esejista skladníka, básník plavčíka, novinář taxíkaří. Politik rovná terén bagrem, literární vědec uvádí diváky na správná místa v divadle, prozaik prodává v trafice, dramatik lapiduší ve špitále, povídkář je noční vrátný v hotelu, psycholog píše obchodní korespondenci, historika živí tu a tam znalost jazyků, pedagog koriguje technický slovník, literární kritik vrtá vodu, universitní profesor dává

kondice, romanopisec šoféruje nákladák, filmový režisér razítkuje na poště... Dostali výpověď. Funkcionáři režimu prohlásili jejich práci za nežádoucí.

Intelektuálka má svoje generace. Ti starší to už zažili mnohokrát, ti mladší nebo obratnější to prožívají po prvé. U nás v Čechách jsou duševní pracovníci zatracováni v mírnějších nebo mocnějších vlnách, které se neustále navracejí, až to připomíná cyklické přírodní katastrofy. Stavy intelektuálky jsou pravidelně doplňovány. Společnost tu s kvalifikovanými lidmi zachází jako s plevem, který se ani příliš nemůže bránit, neboť jak řekl Karel Havlíček Borovský "na rebélii jest nás málo".

Ale intelektuálka drží svoji ironickou čest: "My těm funkcionářům ještě ukážeme, jak se dovedeme uskrovnovat!"

Intelektuálka má svůj romantismus: "Duchovní kultura je přece nezávislá na vnějších, hmotných podmínkách!"

Intelektuálka má svoji naději: "Nevšimli jste si, že moderní dějiny mají svoji úžasnou akceleraci?"

A má svoji metodu: "Je to prosté: Nemů-

žu dělat sochy v nadživotní velikosti, ale
můžu dělat sochy v milimetrových rozměrech!"

Má svoji osobní útěchu: "Konec filmového
režiséra ještě neznamená konec člověka!"

Intelektuálka je pilná, pracuje na dvě
směny: "Na svém a na panském!"

Intelektuálka se drží. Aby ne! Za beze-
sných nocí má už všechno dávno předem pro-
myšleno: "O existenciálních, mezních situa-
cích jsme uvažovali, četli a psali, teď je
tedy žijeme!"

Ale jak dlouho se může udržet duchovní
kultura bez individuální svobody a v takovém
nemilosrdném stavu surového, duchem pohrda-
jícího obležení, v takovém nemilostivém lé-
tě, které nemá charakter jedné sezóny?

Intelektuálka má tolik nesnází.

Nesnáz času, živobytí, diskoncentrace,
drolí se paměť, vysazující z cviku, virtuozí-
ta upadá, neboť není kdy na hru, úroveň
klesá v nedostatku veřejné konfrontace a
kritiky, miniaturizace vytvářených hodnot
uniká až na samu mez pouhého duchovního pro-
žitku myšlenky, která už ztrácí potřebu
uskutečnění, talent chátrá, protože není
bičován ani konkurencí, ani závaznými ter-

míny, ani nedočkavým publikem. Tvorbu nahrazují diskuse bloudící v kruzích. Jasně sebevědomí selhává v přirozené, lidské únavě a člověk z intelektuálky by se málem začal litovat, že je to všechno tak nesnadné, neradostné, sysifovské, jen banalita, kýč a zkáza, a to už je jen krok k podivínství a marnému sebeobdivu tichých, samotářských postav, které si někde na periferii tajně a pyšně předou krajku vlastní trpké originality. A těch starostí. A ty nezadržitelné úbytě energie. A to nepozorované stárnutí.

A žádné iluze, žádná perspektiva, žádná budoucnost, žádné čekání na zázraky. Lidé z intelektuálky vědí, že je to zlé a většinou dokonce i pro jejich děti.

Intelektuálka má i svůj humor, ale teď všechny černé vtipy stranou. Lidé z intelektuálky se pokoušejí o něco, co se jeví dramaticky, tragicky, ale co se odehrává tiše, v skrytu, v izolaci: přemoci, ošidit síly, které jsou mocnější. Komu se to podaří? Kdo to dokáže? V těch naprosto nenormálních, absurdních, nemožných a nevlídných podmínkách si udržet úroveň, uživit sebe a ty dvě tři děti a ještě vytvořit dílo, ne jen torzo, ne jen několik poznámek na okraj

sebe a doby.

Lidé z intelektuálky jsou posedlí svou věcí a na neštěstí pro ně a na štěstí pro tu věc nemohou, nedokážou přestoupit do normálního způsobu života; neadaptují se, nezaškolí, nepřevědou se na jiné povolání. Jiná společenská vrstva je ráda přijme mezi sebe, ale nikdy za své.

Intelektuálka je na doživotí, intelektuálka nikoho nepustí, leda k sousedům, to ano, leda do sociálky.

Tedy: Intelektuálka nebo sociálka.

Intelektuálka nebo sociálka?

10. 4. 1974

PŘEV RATNÝ OKAMŽIK ?

Vladimír B l a ž e k

Cařihrad padl 29. května 1453 a historické příručky tvrdí, že to byl převratný okamžik v dějinách. Ta slova mne dráždí: okamžik, a ještě ke všemu převratný!

Což Cařihrad padl v jediném okamžiku onoho 29. května, kdy turecké vojsko vtrhlo do obleženého města, aby v něm loupilo, vraždilo a rovnalo se zemí? Vždyť byzantská říše, jejíž srdce Cařihrad tvořil, už dávno neexistovala. Už dávno k ní nepatřila Severní Afrika ani Španělsko, už dávno nebyl pod byzantskou nadvládou ani kousíček Italie. Už dávno se vyrvaly byzantské správě balkánské země a v Řecku uznávalo byzantskou moc jenom pár horských knížectví a pobřežních měst. A v Asii? Darmo mluvit! Odkudsi z neznáma vyjela lokomotiva dějin ze záhadnými Turky - Osmány jako strojvůdci a koleje - nekoleje se vydala k Cařihradu, do Evropy, do celého světa, který teď patřil navždycky jí, neporazitelné osmánské lokomotivě! A nikdo ještě netušil, že i ona, neporazitelná na-všech-frontách-ve-všech-bitvách vítězí lokomotiva dějin se jednou opotřebuje,

zřítí vyčerpána z prudkého srázu a promění v hromadu rezavého železa; děti z nedaleké vesnice tam budou pást své kozy a bez respektu poskakovat po rzivých plátech postupně zarůstajících býlím.

Ale to všechno teprve přijde, teď se teprve valí Turci na Cařihrad a anatólské lány, olivové háje, růžové plantáže, které kdysi zásobovaly obrovské město, jsou už v rukou Osmánů. Cařihrad je srdce byzantské říše, zajisté ano je, ale jak dlouho může tlouct srdce bez těla a jaký smysl má jeho tlukot za těchto okolností?

Kdysi milionová metropole má teď sotva sto tisíc obyvatel a byzantský císař, dědic koruny Augustovy, je po uši v dluzích. Jeho vlastní palác má dřevé střechy a dokonce i cařihradští vrabci si cvrlikají o tom, že klenoty na císařově koruně jsou skleněné, protože originály má lichvář!

A po zpustlých čtvrtích vyjíí hladoví a zdivočelí psi. A bulváry zarůstají travou a trnám a v aréně, dějišti románsko-helénských slavností, se teď na koních prohánějí synkové velmožů a hrají pólo, hru naveskrz mongolskou, tatarskou, zkrátka a dobře pohanskou.

Cařihrad padl dávno před 29. květnem, je to mrtvé srdce v mrtvém těle a Turek teď jenom na chvílku zastaví lokomotivu, vyřízne mečem mrtvé srdce z mrtvého těla, hodí je sumpům - mrchožroutům a pojedede dál na své lokomotivě dějin, koleje - nekoleje, semaforey - nesemaforey, výhybky - nevýhybky, vstříc vlastnímu pádu.

Toto že má být převratný okamžik?

Byl by to býval - snad! - převratný okamžik, kdyby se byli byzantští Řekové spojili, dokud ještě srdce tlouklo a tělo žilo, kdyby se k nim připojila Evropa od Anglie až po Bulhary a řekla: Cařihrad nesmí padnout, nesmí padnout Aristotelés a Platón, Homér a Nový zákon, věda a umění, svobodná výměna idejí...

Avšak 29. května 1453 stálo na cařihradských hradbách jenom pár tisíc byzantských Řeků a s nimi pár stovek bláznů z evropských zemí, jinak nikdo.

Byl by to býval - snad! - převratný okamžik, kdyby si byl toho dne osmánský sultán přiznal, že to, co ho žene proti Cařihradu, je jeho vlastní bída: co je mu veškerá moc, když nikdy nepochopí Aristotela a Platóna! Kdyby byl poslal svá vojska domů a

požádal v tento den byzantského císaře, aby mu obstaral učitele řecké filosofie, mohlo by se uvažovat o tom, že to byl převratný okamžik.

Ale sultán myslí jenom na pomstu. Tráví sice své dny na měkkých poduškách, omývají ho léčivými vodami a natírají vonnými mastmi a v jeho harému se hašteří stovky krasavic, ale co je to všechno platné, když Turek nikdy nezapomene, že docela nedávno chodil v roztrhaných kalhotách a v smradlavém kožichu z ovčí kůže, zavšivený a zblešnělý, a ženské že utíkaly, jak ho uviděly. A proto vydává rozkaz: za každé bleší štípnutí - řecká hlava, za každé nesrozumitelné slovo Aristotelovo - sto řeckých hlav.

A už se hrnou turecké hordy přes hradby Cařihradu, už klesá byzantský císař pod úderem meče, už teče krev uličkami, už prchají mniši z klášterů přestrojeni za žebráky. A v největším křesťanském chrámě, v katedrále Svaté Moudrosti, slouží teď kněží poslední mši: Turci se prodírají davy klečících, dělají se o modlící se dívky, ale kněží ještě pokračují v obřadu, až dojdou Turci k oltáři. Teprve potom umlkne svatý zpěv a není slyšet nic než ryk opilýh hord a nářek

obětí. Ale když se na město snese večer, ozve se občas i slavičí zpěv. A v zahradách kvetou růže, tisíce růží, a jejich vůně prostupuje nešťastné město.

Toto že je převratný okamžik?

Je večer 29. května, vzduch voní růžemi a lidskou krví a do úpění znásilňovaných a ubíjených se mísí slavičí zpěv. Sultán leží na měkkých poduškách, vykoupán v léčivých vodách a natřen vonnými mastmi, obklopen nahými krasavicemi, a brejlí do Aristotela.

Ne, je to marné: nerozumí ani slovo.

A v žebráckých hadrech se plíží ulicemi přestrojení mniši a nesou si s sebou maličerný spor, zda do Creda patří filioque a jakého chleba se dá používat při svatém přijímání: kvašeného, nebo jen nekvašeného?

/I v úkrytu budou pokračovat ve své práci, jako se jí věnovali za obležení. A nešťastným městem, mrtvým srdcem mrtvého těla, se bude ještě dlouho šířit zápach krve a růží, slavičí zpěv a zoufalý křik nešťastníků./

A v kterémisi sklepe už brousí svůj nůž jakýsi Řek, který dnes unikl smrti, a chystá se pomstít 29. květen – později, třeba za několik století, možná na Krétě, možná na

Kypru, kdekoli, jenom když poteče turecká krev. A také Turci brousí své křivé šavle, všichni Turci, narození, nenarození a dokonce i ti ještě nezplození, nekonečná řada budoucích tureckých pokolení, běda Aristotelům, Homérům, Platónům.

Der Tag wir' kuma, šeptá si Řek řecky.

Der Tag wir' kuma, skřípou nenarozená turecká pokolení zuby, které se ještě neprořezaly kojeneckými dásněmi.

A kdesi v tajemných slujích /přípravných dějin/ montují zatím tajemní obři /sluhové dějin/ další, ještě mohutnější stroje a chystají je ke startu. Už tehdy, 29. května 1453, je rozhodnuto, že vyjedou nové navšech-frontách-ve-všech-bitvách vítězíci lokomotivy, do nichž naskočí ctižádostiví otrhanci a zrůdní dobrodruzi a horliví úředníci násilí a vražd a lokomotivy pojedou koleje - nekoleje, semaforey - nesemaforey, výhybky - nevýhybky a padne tisíc dalších měst, ve kterých budou právě kvést růže a zpívat slavíci, a mniši odtud uprchnou se svou pedantskou moudrostí a ulicemi se budou kutálet stovky hlav...

29. květen 1453 není žádný převratný okamžik.

V dějinách nebylo zatím převratných okamžiků.

Dosud ne.

MUŽ NA KOLENOU

Jan T r e f u l k a

S přibývajícími léty si hledá každý člověk svou přírodu. Pro někoho zůstává přírodou jenom to, co ubíhá dozadu při jízdě po silnici, pro jiného je to skalka na zahrádce nebo pár kamenů na břehu regulované řeky. Zpravidla však vidíme za oním slovem končiny, obehnané dřevěným, drátěným nebo živým plotem a zastavěné domky a chatami, budovanými podle zákonů lidové tvořivosti v architektuře. Zpravidla postupně přecházejí v barvitě smetiště, prorostlé borovicemi a letitými, osamělými smrky, dále pak v úzký pás lesa, který se postupně opět mění v rumišť, chatové osady a posléze v periferii dalšího města. Tento typ takzvané volné přírody mne nikdy zvlášť nelákal a považuji jej obecně za málo inspirující a zdraví prospěšný. Chodím raději do přírody již sušelechtěné a skýtající užitek a končívám ve vinném sklepeš příteli Jáchyma. Ve sklepeš je ostatně přírody až až.

Zdi jsou z nefalšovaného kamene, sudy a lavice z pravého dřeva a víno, jak s pý-
chou upozorňuje přítel Jáchym, je vyrobeno z hroznů.

Můj přítel Jáchym není ctitelem pomalého a rozjímavého pití, při němž, jak říká, se jenom opakují staré pravdy, neboli blafy, kdežto nové pravdy, objevy a zjevení přicházejí jako blesk z čistého nebe po bleskové ochutnávce ze všech dvaceti sudů a z láhve dobře uleželé meruňkovice. Slabí a diletanti záhy odpadnou, silní pokračují v osamocení, které se podobá osamocení sochaře před kusem mramoru, malíře před bílým plátnem a básníka nad prázdným papírem. Vratkost těla se vyvažuje zbystřením mysli, která opouští cesty logiky a zmocňuje se životních problémů tygřím skokem.

"Na kolena!" zvolá posléze přítel Jáchym a teď teprve začíná pokorná pouť za největším a nejkrásnějším vínem, které chová jeho sklep. Návštěvník, který v této chvíli nepochopil hluboký smysl obřadu, je pro Jáchyma vyřizen.

"Je to domýšlivý simulant," říká Jáchym, "nepije z vnitřní potřeby, ale jenom proto, že se to žádá. Jeho vztyčenost, jeho ubohý, trapný, kymácivý postoj na dvou nohách je mu nad boha. Takoví lidé zkazili svět."

Teorie o muži na kolenou je výsledek nádherného tygřího skoku Jáchymovy mysli a kdo jí nepřišel na chuť, nemůže být jeho přítelem, a co horšího, ani přítelem jeho vína. Postupem času ji autor obohacoval o nové prvky, až vytvořil ucelené učení, které, jak soudím, by nemělo být zapomenuto, protože není o nic bláznivější než například zcela vědecké teorie o vzniku vesmíru nebo pádu tzv. tunguzského meteoritu.

Přítel Jáchym není fanatik ani dogmatik. Jeho soustava je otevřená, uzpůsobená ke konfrontacím s cizími myšlenkami a vlivy a na rozdíl od jiných filosofických systémů připouští realitu některých těžko zamlčitelných faktů. Jáchym si nezastírá, že vzpřímená poloha je vhodnější při některých všedních denních úkonech, zejména

při práci. Není mu zatěžko přiznat, že skýtá jisté výhody při chůzi a běhu, zejména jedná-li se o rychlost pohybu. Zde ovšem neopomene nikdy poznamenat, že nutnost rychlosti je většinou velmi problematická a že je to jedna z těch lidských pověr, které směřují ve svých důsledcích k záhubě.

Jáchym nebuduje své učení negativisticky, na pouhém odmítání námitek a výhrad. Pilířem jeho nauky je konstatování faktu, že vzpřímená poloha je pro většinu nejzákladnějších životních úkonů naprosto nevhodná, aktem rozplozovacím počínaje a vyměšovací konče. Naproti tomu polohy vhodné k těmto účelům označuje přítel Jáchym za modifikace základní pozice na kolenou, a například lékaři doporučovaný spánek ležmo na břiše pokládá za rozvinutou polohu klečícího muže.

Toto všechno jsou ovšem výchozí principy a slouží dnes pouze k přesvědčování lidí, jejichž mysl není schopna povznést se nad věci zřejmé, viditelné a hmatatelné. Příkladem vysoce kultivované subtilní

úvahy, k nimž se Jáchymovo učení časem propracovalo, může být jeho výklad k známému výroku, že lépe je zemřít vstaje, než žítí na kolenou.

Přítel Jáchym především upozorňuje na to, že takto uspořádaná věta nedává žádný rozumný smysl, protože vzpřímená poloha je ovšem odedávna vysloveně sebevražedná. Citované znění je pravděpodobně důsledek chabých jazykových znalostí a špatného překladu. Hlubokou moudrost výroku pochopíme teprve tenkrát, když upravíme slovosled: lépe než zemřít vstaje je žítí na kolenou. Je historicky dokázáno, dovozuje Jáchym, že se ve všech rozhodujících životních chvílích vrhal člověk odedávna na kolena. Ať už vzýval boha nebo vladaře, dobýval milovanou ženu nebo se potřeboval ukrýt před rozbouřenými živly nebo nepřitelem, vždycky volil skutečný muž polohu na kolenou. To nebyla kapitlace, ani zbabělost, to byla nutnost, rozvaha a zkušenost. To nebyl strach poblédnout do boží tváře, to byla potřeba skrýt svou vlastní tvář, své vzpurné úmysly, svůj posměch a opovržení. Bůh nebo

vladař, který shlíží na tvůj zadek, nemá nad tebou žádnou moc, volá přítel Jáchym, a jenom blázen nechává číst ve svých o-
čích jak v otevřené knize. A jenom pošeti-
lec dobývá ženu vztyčen z nejnevýhodnějšího
a nejnepřirozenějšího konce, totiž odshora
dolů, od hlavy do klína, a vytlačuje při-
tom nezdravé šťávy z mozku, aby se usazo-
valy na nevhodných místech a uzavíraly
cesty milosti. Jenom šílenec vystavuje
hlavu větrům a bleskům a skýtá protivní-
kům vhodný terč. Jen se rozhlížejte,
trapní vzpřímenci, dobývejte daleké, ne-
určité a nikdy nedostižitelné obzory, jen
vy jste příčinou neštěstí a jenom vy že-
nete sebe i své bližní do zkázy. Já, kle-
če na kolenou, znám svůj svět. Je zaplněn
známými věcmi, travinami, kamínky, brouč-
ky a zašlápnutými vajgly. Tápnu-li do
hovna, vím, od čeho mám špinavé ruce.
Když spadnu do jámy, vím, kam padám a sku-
lím se měkce mezi své přátele lopuchy a
přítelkyně sedmikrásky. Kdežto vy, vra-
žedně vzpřímení a umanutí, nevíte, po čem
jdete, ani na čem jste uklouzli a padnete
-li, nepřipravení, dopadnete hluboko a
tvrdě. Teprve potom poznáte, že vás vaše

falešné, vzdálené cíle svedly z cesty. Dali jste se obalamutit. Když už nemáte nikoho, před kým byste mohli padat na kolena, stojíte bezradní a jdete za každým, kdo předstírá, že ví, kam směřuje. V té chvíli, kdy se ve své vztyčené pýše domníváte, že jste dosáhli svobody, ztratili jste ji. Nevidíte nikoho, před kým byste v úctě a svobodně mohli sklonit šíji. Není boha, je jenom slepý osud. Není vládce, je jenom slepá a ponurá zákonitost společenského vývoje. Není žen, jsou jenom bytosti opačného pohlaví. Zůstala vám cizota a smrtelné nebezpečí. Vestoje není žití, dovozuje přítel Jáchym, vestoje se člověk jenom potácí, aby posléze padl vyčerpaný a zneuctěný.

Jáchymův sklep je v každé roční době naplněný vlahou vlhkostí a kvasivými vůněmi vína a starého dřeva. Je měkce teplý v zimě a břitce chladivý v létě. S jarem se připravuje k úrodě a s podzimem ji sklízí. Jeho travnatá střecha se zazeleňuje s prvními teplými paprsky a poslední zchřadne pod prvními sněhovými vločkami.

Jáchymův sklep je má příroda ve všech ročních dobách a jeho víno mne naučilo padat na kolena, do jistoty, naděje a bezpečí.

V Brně v březnu 1974

Karel K o s t r o u n

Jmenoval se Josef Tůma, ale mohl docela dobře být jednou z bezejmenných postav, které tvoří kulisu Hrabalových próz z Kladenska. Ale já Josefa Tůmu jmenuji, a to má svou příčinu: není asi dobré - pro postavu z prózy a tím méně pro živého člověka - být jen kulisou. Josef Tůma měl asi příliš málo vlastností, které by mu pomohly vystoupit z anonymity hloučku dělníků a zpečetit osobitost alespoň úslovími, která rádi slyšíme, nebo gestem, které prozrazuje vtip, originalitu nebo jistotu, řekl bych nadřazenost nad drobnostmi dne. Josef Tůma ničím pozornost příliš nepřitahoval. V šatně pozdravil a pak promluvil až někdy o svačině. Snad to bylo tím, že přišel do party, která razí tunel pro pražské metro od Národního muzea k Ludmile na Mírák, nedávno, a jeho čtyřicítka na krku mu nedovolovala, aby se choval jako dvacetiletý na tancovačce. Stával stranou i na ohlubni, když zbývá

ještě pár okamžiků, než přijede klec, parta nastoupí a pak sjede sice nehluboko, ale přece jen pod zem, která není vůbec netečná k tomu, co v ní člověk dělá, a přísahal bych, že se někdy i velice rafinovaně a krutě brání. Josef Tůma ten fakt znal, počítá s ním ostatně každý, kdo si chce nebo musí vydělat slušné peníze a jde dělat pod zem. Josefa Tůmy jsem se nikdy na jeho pocity neptal. A on nemluvil. Tak už to bývá: zbyde nám nepodstatný detail, profil s nosem jako skoba, višňová špička. A kouřil půlky cigaret. Měl rodinu a říkal: "Kvůli nim to dělám," a myslel tím, že pověsil na hřebík zámečníka a šel zkusit štěstí jako minér.

A tím to začalo. Vlastně to takhle vždycky začínává. Aniž si uvědomujeme, vstoupíme na cestu, na jejímž konci nás čeká něco úplně jiného. Tak nějak to bylo i s Josefem Tůmou. Na začátku šichty navr-tali, jako vždycky, a začali ládovat. Na začátku téhle pěšinky každý vyšlápł s jistotou, jak den skončí. A to jsou pak ty omyly. Palník odešel ve chvíli, kdy jej Josef Tůma zastrkával do šulky dynamonu.

Pak už jen běhání, signály, sanitka, nosítka. Ruka se nenašla, ani hodinky, oči mu snad zachrání. Říkali v nemocnici. Parta prožila šok, byli ohluchlí, ohromeni. Pan Doubravský má prasklý bubínek a bude se léčit déle. A kdesi u kostrče má metakarpální kůstky Josefa Tůmy. Ty mu vytahají. A pak se znovu parta opije pivem "U Spartaka", ale bez Josefa Tůmy, a pomalu na něj zapomene. V tunelu metra měly by být plakety, reliéfy, jaké označují (přísaháme!) místo, kde někdo o revoluci padl. Až budu projíždět dvě stě metrů nad stanicí Museum metrem na Vinohrady, budu si na zdi tunelu představovat takovou ruku. Na paměť čísi ruky. Jinde na paměť čísi nohy, oka nebo prostě nadějí.

Tady, dvě stě metrů od Musea, to bude malá ruka se dvěma zvednutými prsty. Bude tam. Ten, komu patřila, se jmenoval Josef Tůma. A v partě s ním dělali Evžen Bernhauser, Josef Bumba, Karel Kšanda, Josef Škultéty a František Dvořák.

milý Bohoušku,

přečetl jsem Tvého Anglického krále. Nejdřív jedním dechem, potom pomalu a slovo od slova. Často jsem se vracel, promýšlel a přemýšlel. Byl to pro mne vrcholný zážitek. Vedle potěšení a rozkoše z Tvého vyprávění a vypravěčství jsem stále víc pociťoval potěšení a rozkoš z pravdy. A vykřikoval jsem si sám pro sebe: Ano! Je to tak! Je to pravda! Přesná pravda!

Jsem absolutně nadšen tím, co a jak se Ti podařilo vyjádřit. Jiní si v tom najistě najdou jiné. Ale mně se z ohňostroje Tvých záběrů a obrazů, sugestivních, výstředních a surrealistických, stále zřetelněji vyloupávala pravda. Pravda o první republice. O okupaci. O odboji. O nás, o Češích, ale i o Němcích tady u nás. Realističtí spisovatelé o tom napsali tlusté knihy, plné věrohodných dialogů, autentických situací a sebezpytných reflexí. Histo-

rikové o tom minuciózně bádali, objevovali zasuté dokumenty a svědomitě je interpretovali. Ale nikomu se nepodařilo vyjádřit pravý smysl, pravdu o té době tak, jak se to podařilo Tobě. Je to prostě trefa. Přesná a kardinální.

Jako každá pravda, působí i ta Tvoje nakonec samozřejmě. Vypadá to, žeš k ní dospěl lehce, jako by mimochodem a možná mimoděčně. Už to slyším: "Vypravěč od Boha" se trefil...

Nevěřím na to. To by tu nesměl být Tvůj strojuvůdce z Ostře sledovaných vlaků, který šel v roce 1939 sám s holýma rukama proti německým tankům a ve své střelenosti odhalil pravdu doby přesněji než všichni rozumové. To by tu nesměl být Tvůj Inzerát na dům, ta galérie lidí vyvržených na společenskou periférii, kteří svědčí o pravdě doby výmluvněji než generální obžaloba či generální obhajoba. Chci říci, že nejsi jen spisovatel, který umí čarovat s imagínací, ale také spisovatel, který velice mnoho a dobře ví.

Kdo budou kdy studovat český fenomén a jeho chování v dějinných situacích od

let třicátých podnes, najdou vše v Tvých knihách. Je v nich kvintesence lidového češství. Vyjádřená přesně a krásně. Krutě a láskyplně.

Blaží mě, že takovéto výpovědi je schopná literatura, která je hodná toho jména. Blaží mě, že se Ti to podařilo. / Jsem šťastný, že Tě můžu číst a že nalézám vyjádřeno, co sám zhruba vím, cítím anebo toužím zvědět a procítit. Myslím, že my, Češi, můžeme být pyšní, že Tě máme. Po zralé úvaze neváhám označit Tvého Anglického krále za knihu geniální.

Tvůj Dušan Hamšík, v. r.

Karel P e c k a

Malý encyklopedický slovník A - Ž,
Academia, r. 1972, str. 401:

H r a b a l Bohumil, nar. 1914,
č. prozaik, autor poetických gro-
tesek...

Bylo to v tomto předjarním čase před deseti lety. Karel Hecht nahlédl oknem do přístavku na dvoře libeňského domku a pak zaklepal. Vzápětí se otevřely dveře a v nich jsem Tě poprvé uviděl. Ten přístavek sloužil kdysi jako kovárna a Ty jsi vypadal jako kovář, který právě po šichtě odložil koženou zástěru. Měl jsi na sobě flanelovou kostkovanou košili, manšestrové kalhoty a štrapační šněrovací boty.

Nezdálo se, že bys byl příliš nadšen naší neohlášenou návštěvou, vyrušili jsme Tě z práce, a když jsi nás pozval dál, ještě jsi doklepal na rachotícím prastarém

stroji obraz scénáře, který se, pokud vím, tenkrát nerealisoval. Tehdy Tě totiž znal poměrně úzký okruh lidí kolem redakcí časopisů a nakladatelství, první vydání "Perličky na dně" vyšlo teprve později toho roku.

Karel Hecht byl jevištní mistr, který Ti šéfoval v divadle S.K. Neumanna předtím než přišel do N.D. V té době jsi už jako kulisák nepracoval, měl jsi stipendium na dokončení svých rukopisů a tolik času na psaní, jako nikdy dříve. Seděli jsme v poněkud šerém pokoji, zařízeném starým nábytkem a bizarní dojem celého prostředí korunovala kouřová roura od kamen, která se táhla přes celou místnost. Hovořilo se o divadle, o literatuře a^o spisování. Přesněji řečeno, mluvil jsi spíše Ty. Tenkrát jsem ještě neměl klíč ani k Tvé osobnosti, ani k poetice, četl jsem zatím od Tebe jen pár povídek po časopisech. Z tohoto prvního setkání mi utkvěla jedna maličkost, ale maličkosti bývají příznačné. Ukázal jsi mi výtisk své prózy "Hovory lidí" a já si nějak nedomluvil, zda bys mi ji půjčil, snad z jakéhosi ostychu, snad proto, že řeč rychle plynula. Pak

jame šli na pivo do automatu, z něhož se později vyklubal Tvůj automat Svět.

Netroufám si tvrdit, že jsem později nějaký klíč k Tobě našel. Vlastníš příliš mnoho komnat, kam člověk stěží na vteřinu nahlédne škvírou. Ale měl jsem aspoň to štěstí, že jsem patřil do party v rozmezí těch několika bohatých let, kdy si to gírlanda historie našeho času namířila vzhůru, až div. Tahle etapa započala naším druhým setkáním. To bylo zase na jaře, jenže o rok později, v poledne na Národní před Svazem, kde jsi stál s hloučkem lidí z redakce, vycházela právě "Perlička" ve 2. vydání. Samozřejmě se šlo na pivo a v Koruně jsi vytáhl z aktovky signální výtisk 1. vydání "Pábitelů" v té krásné modré obálce, vepsal věnování a tu knížku jsi mi dal. To věnování obsahovalo slova - korunnímu princi české literatury, a dodnes jsem od nikoho nedostal cennější knihu.

Tehdy už jsi šel nahoru. Po "Pábitelích" následovaly "Taneční hodiny", "Ostře sledované vlaky", "Inzerát" a všechny ty další knížky, filmy, televize atd. A chodili jsme po hospodách, pivo teklo proudem a hovor

jiskřil vtípem a dobrou pohodou. Nebudu všechno pojmenovávat, ale byla to dobrá doba, asi nejlepší až doposud.

A potom v 68. se ta girlanda nalomila přes ocelovou skobu, zatlučenou do zdi, a její pokračování nabralo spád dolů. Je to však opravdu dolů? A v jakém významu? Četl jsem totiž ty Tvoje nové věci a v nich je patrný jen další vzestup. "Postřižiny", ta křehká malba tuší jako od starých čínských mistrů a dále "Anglický král", román, kterým jsi neodvolatelně dosedl na stolec krále současné české prózy.

Často je dnes slyšet kolem četné nářky na obecné poměry. U lidí z mnoha profesí je to pochopitelné, ale zarážející jsou stížnosti z řad spisovatelů. Ne že bych hodlal soudobé poměry hájit, nedorozumění však vzniká snad právě ve věci ethiky té spisovatelské profese, když už si ji někdo zvolil. Jestliže člověk má a musí psát jen to a tak, co a jak vidí svýma vlastními očima, nemůže přece očekávat, že jakýkoliv systém bude za normálních okolností hýčkat heretiky, kteří zpravidla musí stát v opozici, protože ani ten nejtolerantnější systém není způsobilý naplnit jejich před-

stavy humanismu, mravnosti, svobody a krásy. Takže touží-li kdo po poetách, titulech a penězích, nechť se stane raději propagandistou, který nahlíží svět očima svých chlebedárců a neplete si podstatu profesí.

Ostatně tomuto sečtělému národu je dost obtížné vnutit byt i jen dočasně knížky, které nechce číst, to on si vybírá své spisovatele a básníky. Nikoliv ministerstva a instituce, které ještě nikdy z nikoho spisovatele neudělaly a neudělají. Také si nemohu vzpomenout, že se kdy u nás podařilo natrvalo umlčet velký hlas, i když je hodno pozoru, jak často v tomto směru moc usiluje překročit hranici své bezmoci. A když se něco takového zrovna děje, nezbyvá než jít dělat do oceláren, do Sběrných surovin nebo nosit kulisy a kupovat ty lacinější druhy sýra, protože se to sluší vzhledem k té zatracené, nelehké, ale nejkrásnější profesi. Jenže tohle Ty znáš nejlíp, za těch šest desítek let jsi měl dost příležitosti poznat asi ještě cosi navíc.

A co dál? Snad jen aby se ten průvės girlandy už pomalu začal zase pnout vzhůru.

A trvalou platnost Pepinovu krédu: Život je přece jen k zešílení krásnej; ne že by byl, ale já ho tak vidím.

TI DVA VĚČNÍ
aneb
PROČ NEBYLY NIKDY NAPSÁNY
PŘÍBĚHY DONA QUIJOTA

Pavel K o h o u t

Poté, co farář s lazebníkem spálili jeho knihy a zazdili dveře knihovny tak dokonale, že ji už nenašel, vzaly události rychlý spád. Pan Quijana se sice dál nazýval donem Quijotem, tvrdil, že mu knihy i světnici odnesl kouzelník Freskon, a chtěl proti němu vytrhnout, ba, málem se mu podařilo přemluvit souseda Sanchu Panza, aby ho doprovázel – ale to bylo vše.

Rychlým zásahem faráře a lazebníka byl zbaven svépravnosti a svěřen do přísné péče neteře a hospodyně, které oň, zamčeného v ložnici, pečovaly až do jeho smrti. Nedala na sebe dlouho čekat. Pan Quijana zemřel necelý měsíc po své krátké a ne-slavné výpravě, o níž obec naštěstí nevěděla, takže se s ním rozloučila jako s mužem, který se ničím neprohřešil na svém důstojenství.

Jediní dva věd^učící mohli být tedy spokojeni. První držel nad hrobem řeč, v níž ho odporučil milosrdenství Nejvyššího, druhý hodil prst země na jeho rakev

hned po netaři. A přece: hluboko v ardci mu hledala pochybnost. Lazebník Mikuláš se neubrnil, aby po obřadu nepočkal na faráře.

— Důstojnosti, oslovil ho, — musím se vám svěřit, že si nejsem jist, zda jsme jednali správně...

— Co vás k tomu vede, kmotře Mikuláši? — zeptal se farář překvapeně.

— Zdá se mi, že soused Quijana vzal až příliš rychlý konec...

— Ano, ano, odtužil farář rychle, — výprask, který mu ušetřil ten mezkář, podlomil zřejmě jeho slabou tělesnou konstituci!

— To se mi právě nechce věřit, namítl lazebník. — Soused Quijana byl, pravda, suchého těla s vpadlých tváří, ale ještě nedávno dokazoval na lovech, že má i při své padesátce pořádně pevné kosti, jak se patří na rodilého venkovana. Vždyť takové kosti, důstojnosti, jako jsou naše, musí vydržet mnohem větší výprasky!

— Co tím chcete říci, mistře Mikuláši?

— Já, pravil lazebník nešťastně, — se nemohu zbýt dojmu, že daleko horší než rány klackem byla pro něho ztráta jeho knih,

a ztráta svobody pak ranou smrtelnou.

- Proboha, řekl farář, aniž se pokřičoval, - proboha, opakoval, - snad nechcete říci, že jsme ho zabili my dva??

- Právě tak nějak to cítím, důstojnosti...!

Farář se zastavil a uchopil přítele za klop svátečního kabátu, jako by v ní byl zdroj jeho myšlenek.

- Proboha, řekl potřetí, vy také?

- Pane licenciáte, zvolal mistr Mikuláš už bez obalu, - svěřil jsem vám svou obavu, abyste mi ji vyvrátil! Jestliže ji potvrzujete, musím se vás ptát, proč jste dopustil, že jsme tak jednali! Bůh si vás vyvolil za svého prostředníka, abychom poslouchali vašich rad!

- Tiše! okřikl ho farář, - tiseď chcete snad, aby nás slyšeli sousedé? Krom toho se mi nelíbí, že svalujete vinu na mne, protože jsem-li opravdu prostředníkem Božím, svalujete ji vlastně přímo na Něho. Připusťme, ano, připusťme tedy, že náš zásah skutečně zlomil jeho ducha, takže se soused Quijana rozloučil se světem o něco dříve, než by byl učinil bez našeho přiči-

nění. Ale i pak: dá se tu hovořit o nějaké vině?

- Což jste ji právě nepřipustil? řekl lazebník zděšeně, - ba víc, což jste ji nepřiznal v míře, na kterou jsem se bál i jen pomyslet? Přichází pro nás dva v úvahu cokoli jiného, než věčné zatracení?

- Ale ovšemže přichází, odvětil farář, - a ne málo, totiž království nebeské!

- Pane Licenciáte Pero Pérezi, zaprosil Mikuláš třesoucím se hlasem, - pro lásku Boží, zbavte mě té strašné tíhy!

- Uklidněte se, příteli, pravil farář laskavě a položil dlaň na rukáv jeho svátečního kabátu, jako by v něm bilo vyděšené srdce. - Uvažoval jsem o mém nešťastném farníku po všechny chvíle, které jsem nestrávil na modlitbách. V jistém okamžiku, nepochybně vedeny vyšší vůlí, vydaly se mé myšlenky na cestu, která mě naplnila hrůzou. Představil jsem si, že by se našemu sousedu, kdybychom ho nezbavili svobodného rozhodování, bylo podařilo přemluvit toho prostoduchého Sanchu Panza, aby se s ním vydal na druhou výpravu, třeba jako zbrojnoš - vždyť mu mohl slíbit, že ho učiní

vládcem nějakého dobytého ostrova. Představil jsem si, co všechno byl schopen natropit! Při jeho nemocném rozumu nebylo přece vyloučeno, že by považoval třeba větrné mlýny za jakési pohádkové obry, a zaútočil proti jejich mohutným ramenům svým kopím. Představil jsem si, že by potkal průvod ničemů, kteří bývají eskortováni královskou stráží na galeje, aby tam smyli své odporné zločiny proti Bohu a panovníkovi, a usmyslil si, že jsou to nešťastní zajatci, které je třeba osvobodit. Ba, představil jsem si, že byl schopen napadnout v širém poli poctivého lazebníka, jakým jste i vy, ztlouci ho a ukořistit holičskou mísu, kterou se nebožák chránil před deštěm, v domněnání, že je to proslulá přílba Mambrinova, jakou tolikrát popisovaly jeho neblahé knihy.

- To že ~~by~~ schopen učinit? užasl mistr Mikuláš.

- Ach, nejen to, ujistil ho farář, - ale mnohem, mnohem více, můžete mi věřit, že by to byl bezpočet bláznovství, o jakých není radno ani přemýšlet, natož hovořit nahlas! A představil jsem si, že váš přátelský cit k němu a zejména moje odpověd-

nost za jeho duši mohly způsobit, že bychom opustili já své věřící a vy své zákazníky, abychom ho domluvou, násilím či dokonce lstí přivedli zpět k rodnému domu i zdejšímu oltáři. Viděl jsem v duchu, jak i my dva, kteří jsme tu příkladem křesťanských i občanských ctností, jsme náhle vrženi do vroucího kotle jeho fantazie a bereme, byť v nejlepším úmyslu, účast na jeho bláznovství tím, že se všelijak přistrojujeme a pitvoříme, abychom snáze získali jeho důvěru...

- Ne...! řekl ohromený lazebník,
- přistrojujeme? Dobrý Bože, za koho?

- I o tom jsem přemýšlel, odtušil farář živě a nahnul se spiklenecky k bradýřovu uchu, - dospěl jsem k názoru, že bych nejspíše dosáhl, aby šel se mnou, kdybych se přestrojil za pannu! Co byste řekl vy?

- Za pannu...?

- Nu ano, zarmoucenou pannu, která by ho poprosila o pomoc! Samozřejmě bych musel vypadat, aby na mě bylo milo pohledět, vypůjčil bych si soukennou sukni s prokládanými, na píd širokými pruhy z černého sametu, a k tomu zelený živůtek, olemovaný

aksamitem, nejlíp bílým, ten teď vídám u zpovědi nejčastěji, samozřejmě bych si musil na čepičku nasadit klobouk a vsednout na mezka po ženském způsobu, že? Nebo co byste myslel vy?

- Já, já...

- Nebojte se příteli, nezapomněl jsem ani na vás. Dělal byste mi zbrojnoše!

- Zbroj...?

- Nu ano, když ho chtěl mít i takový blázen jako soused Quijana, mohl by si ho tím spíš dovolit člověk v mém postavení! Vám by stačilo využít vlastní dovednosti a přidělat si dlouhou bradu, řekněme z přízrslého volského ocasu, ne?

- Vols...

- Nu ano, mohli bychom zažít nejednu veselost! Kdybyste kupříkladu spadl z příliš bujného mezka a vousy ztratil, mohl bych vám je připevňovat, brumlaje nějaké kouzelné zaříkadlo, až by vám opět jako přirostly. Myslím, že by mi to tam někde v pohoří Sierra Morena vyneslo nemalý obdiv krásných pastýřek, nemyslíte?

→ Pastýřek...? opakoval mechanicky

lazebník a cítil, jak se mu do tváří rychle hrne krev.

- Nu ano, v takových krajinách musí být nemálo milenců, lupičů a jiných lidí, rozhodně pozoruhodnějších než v tomhle nudném koutě, kde by si člověk nejraději ukousl nos, aby se vůbec něco dělo, nemám pravdu? Bylo by snad u nás možné, abychom se s donem Quijotem a jeho zbrojnošem Panzou usadili v hostinci, kde by náš přítel rozsekal dejme tomu vinné měchy v předstávě, že jsou to zlí obři, načež bychom ho uložili do postele a poslouchali při víně nové a nové příběhy o láskách, zradách i vášních?

- Vášních? hlesl lazebník.

- Nu ano, co jiného je hodno pozornosti, mohu-li to posoudit jako ten, jemuž je uloženo naslouchat bezpočtu zpovědí a jenž tedy nejlíp ví, že musí-li se už člověk dopustit hříchu, přijde si nejvíc na své, zhřeší-li vášní, což se v naší farnosti snad ani nestává, neboť neustále poslouchám slabomyslná přiznání rouhačů a zlodějů, která mi už lezou krkem, protože si za svou bohabojnost nezasloužíme nudněj-

ší život, než má leckterý bezbožný tulák, a přitom si myslím, že právě my dva bychom nezkazili žádnou legraci, ano, dovedu si vás živě představit, jak s vážnou tváří namlouváte svému kolegovi, kterému náš milý Quijote sebral holičskou mísu, že je to skutečně přílba Mambrinova!

- To bych si myslel, rozesmál se lazebník, - pane lazebníku, řekl bych mu, jsem také od řemesla, všechny holičské nástroje poznám poslepu a řeknu vám rovnou, že kdyby tohleto, co náš rytíř drží v ruce, byla opravdu bradýřská mísa, pak bychom také mohli říci, že bílé je vlastně černé a svatá pravda je holá lež!

- A já bych to potvrdil, vykřikl farář nadšeně, - a kdyby se u toho sporu vyskytl někdo s menším smyslem pro humor...

- Kupříkladu lučištníci Svatého bratrstva...

- Pak by z toho mohla být...

- Pěkná mela...

- Než bychom, hýkal farář smíchem, - to zase rozmotali...

- Načež, chechtal se mistr Mikuláš, stěží popadaje dech, - bychom sehnali

klec...

- Nejlíp volskou...!

- Ano ano, volskou, to je nápad, na to můžete přijít jen vy, důstojnosti, a do ní byste našeho Quijota ve spánku zavřeli a zatloukli latě a vynášeli na vůz, zatím co já bych křičel změněným hlasem: Ó, Rytíři Smutné Postavy, nekormuť se nad svým zajetím, neboť jest ho třeba, abys vyšel se ctí z dobrodružství, do kterého tě přivedla tvá statečnost...!

A oba se museli zastavit: smíchem jim tekly slzy tak, že neviděli na cestu. A jak se začali smát, tak náhle oba dva ustali.

- Proboha, řekl poznovu mistr Mikuláš, jako by se probouzel z omamného snu, - bylo by něco takového vůbec možné?

- Bojím se, že ano, pravil rozechvěle farář, snaže se působit dojmem, že slzy, které zasychaly na jeho tváři, byly prolity nad čerstvým rovem, - když je možné, že jsme jen v tomto kratičkém rozhovoru vzali tolikrát jméno Jeho nadarmo, nemluvě o dalších hříšných myšlenkách. A to na dohled našeho kostela, který nás krotí blíz-

kosti jeho všudypřítomnosti. A teď si představte, mistře Mikuláši, že by se našel někdo, kdo by nás poznal, a mluvka, který by to roztroubil, a na konci nějaký potrhlý písař, jakých se potuluje po Španělsku stále víc, který by to dal na papír.

- Bůh nás ochraňuj, vykřikl lazebník zděšeně a uvolnil svou paži z farářova sevřená, aby se mohl konečně pokřižovat.

- Ano, potvrdil licenciát Pero Pérez vážně, - neboť papír, o němž se soudilo, že byl stvořen pro Písmo svaté a královské buly, se ukázal být nástrojem ďáblovým, vezmeme-li v úvahu, že je nás dost, kteří jsme s to šířit slovo Boží i příkazy panovníka ústně. Domnívám se ve vsí pokoře, že Otec, Syn ani Duch svatý neměli v úmyslu, aby každý, kdo se naučí ~~číst~~ psát, začal sepisovat smyšlenky, které jsou schopny způsobit, aby počestní mužové, jako byl soused Quijana, a jako jste vy či já, opustili svůj dům, svou živnost i svou farnost a začali tropit skopičiny, na něž jsme právě, a to bez velké námahy, připadli. Příteli, tomu jsme přece museli učinit

přítrž!

- Ale pane licenciáte, namítl lazebník po krátké odmlce nesměle, - vždyť se, promiňte mi, vždyť se nic z toho ve skutečnosti nestalo. To vše byla přece pouhá naše představa...

- Ano, zamumlal farář.

- Bůh ví, pokračoval lazebník tiše, - že nejsem nespokojen se svým osudem, ba naopak, buď Bohu chvála... ale měl jsem teď takový zvláštní pocit...

- Jaký pocit?? Jen mi to řekněte...!

- Takový pocit, že bych to byl docela rád prožil...

- Ano, zašeptal farář, - já také... to je právě ta hrůza, příteli, copak nechápete??

- Pak ovšem, řekl lazebník zdrceně, - pak to vypadá, že soused Quijana musel zemřít, aby nás dva neuvedl v pokušení...

Licenciát Pero Pérez se napřímil a prohlásil pevně:

- Jestliže zemřel, byla to vůle Boží. A my dva nejme hodni, abychom ji soudili. Důležité je, že nic z toho, co se mohlo stát, se nestalo, a díky nám dvěma se již nestane. A pokud jsme snad opravdu

tak trochu, podotýkám, že z Jeho vůle, přestoupili jedno přikázání, budiž nám útěchou, že jsme provždy zachránili všech devět ostatních. Requiescat in pace!

- Amen, dodal lazebník a oba dva se odebrali s klidnou myslí vetříc své ne-smrtelnosti.

MALÝ GRATULANT

Karel Š i k t a n c

Posílám ti tři kostrbaté křížky
a ten nůž,
kterým má matka křižovala chleby.
Aby tě střehly. Abys ukrajoval
tmu --
a nám bylo jak v nebi.

Posílám ti tři kostrbaté křížky
a ten nůž,
co dobře ví, kde nejbělejší kůrka.
Abys měl ticho. Abys respektoval
hrom,
jímž hřmí jen u Nymburka.

Posílám ti tři kostrbaté křížky
a ten nůž.
co žádné ruce neudělal hanbu.
Aby tě uřkly. Abys pootevřel
síň --
a strýc tam klel jak Pámbu.

Karel K o s í k

Jazyk je v určitém smyslu sedimentací utajených dějin národa; co se odehrává v skrytu a bez povšimnutí, co se zapomíná a potlačuje, co se zdá být dávno pohřbenou minulostí – to všechno zanechává stopy v jazyku a svým způsobem je v jazyku stále přítomné. Čeština má slova jako obličej a ksicht, noha a haksna, místnost a cimra, mocnář a potentát, strana a partaj atd., při čemž nepřeborné množství těchto párových výrazů svědčí o tom, že nejde o nahodilou a okrajovou záležitost. Zatímco domácí výraz slouží jako normální a popisné označení, projevuje se v odpovídajících přejatých, pozměněných a zdomácnělých cizích slovech zřetelné významové vychýlení. Převzatá a přizpůsobená cizí slova ztrácejí původní význam a hrají v češtině úlohu kritických, znehodnocujících a zesměšňujících protějšků. Projevuje se v této přetvaře-

jící činnosti jazyka životadárná síla národa, který v zápase proti silnějším uchvatitelům dával alespoň v určité sféře najevo svou převahu a degradoval protivníka tím, že z jeho patetických držitelů moci dělal pouhé potentáty?

ALE JSOU TU TAKÉ ŽIRAFY...

Jaroslav P u t í k

Je to divné, co člověka někdy napadne. Viděli jste, jak běží žirafa? A viděli jste, jak leze slimák? Z jistého hlediska je to stejná činnost: přesunují se z místa na místo. Ale je tu jistý rozdíl. Jiná rovnováha a jiné těžiště. U slimáka při zemi a u paní žirafy někde ve výšce krku a k tomu pchyblivé jak míček na vodě. Díváš se na to výstřední zvíře a nevěříš: něco takového odporuje rozumu. Ale ne, stojí před tebou a hledí někam daleko vědoucima a zamyšlenýma očima. Ale to hlavní teprve přijde, její dlouhé nohy se začnou podivně zvedat, rozkolébá se, zdá se, že upadne, ale místo toho běží a je to jako by běžela sama petřínská věž (já vím: kolik toho u nás může naběhat žirafa, ale přece...) Stoupáš si na špičky a balancuješ, jako bys jí pomáhal, aby neupadla, tají se ti dech, trochu závidíš, máš radost, že něco

takového je možné, a stále tak docela nevěříš svým očím. A zatím dole v trávě si to náš chlapík sune usliněnou stopou. Výborně, i to je výkon, nic proti slimákům! Uf, ale jaké štěstí, že jsou tu také žirafy...

CESTA ZŮSTALA SJÍZDNÁ

Oldřich K r á l

Nebo jít nejdál
 znamená se vracet
 (Lao-c', 25)

Někdy v roce 1967 se Bohumil Hrabal vyznal v LN z uřknutí textem, kterému budu pro stručnost říkat LAO-C'.

Na podzim v sedmdesátém jsem se s Hrabalem nad tímto textem setkal. Zá-
 minkou byl můj pokus o český překlad. Hrabal znal dobře evropské verze textu, porovnával je s německou důkladností, chytal mne za slova a chtěl vědět.

Vzpomínka na Hrabalův vztah k staro-
 čínskému textu se mi vrátila, když jsem
 dostal do rukou obnošený rukopis textu
Obsluhoval jsem anglického krále. V závě-
 rečné "bukolice" toho textu je klíč k ce-
 lé knížce. Motiv "cesty" v tomto závěru
 dominuje. Cesta se řekne čínsky TAO.

Lao-c'ova knížka je jinak nazývána Tao te ťing neboli "Kanonická kniha o Tau a jeho Síle". Tao - to znamená Cesta.

Hrabal, literární Středočech, je tvrdošíjný svetoobčan. V "bukolice" to vyslovil pitoreskní metaforou hrobu na dvě světové strany, s rakví položenou přes tu dělicí čáru jako přes hřeben střechy, aby - až se ta rakev za čas rozlomí - to, co z něj zbude, stékalo deštěm do potůčků Čech, Vltavou do Labe a do Severního moře, a na druhou stranu Dunajem do Černého moře, a konečně oběma těmi moři až do Atlantiku. Ve skutečnosti jde Hrabal přes tuto metaforu Evropanství. Jeho cesta - "cesta, kterou jsem udržoval a kterou jsem vyplňoval šterkem, který jsem si sám musil roztlouct, ta cesta, která se podobala mému životu, za mnou zarůstala bejlím a trávou zrovna tak, jako byla zarostlá trávou dopředu. Jen ten úsek, na kterém jsem zrovna pracoval, tak ten jevil stopy mých rukou..." - takže cesta vede daleko za hranice Evropy, Hrabal se po ní vrátil dál a hloub, až k nejzazším pramenům čínského myšlení.

Nejde o literární výpůjčku příhodné metaforu. To není v Hrabalově stylu. Už když jsme spolu probírali český překlad Lao-c'ova textu, cítil jsem, že k němu Hrabal přistupuje naprosto věcně a konkrétně, a když jednu z kapitol označil za surrealistickou báseň, myslel to vážně a odvěkým textem jako se současníkem. Žádná magie textového příšeří. Nemýlil jsem se. Hrabalova bukolická cesta od lidí a zároveň k nim i k sobě zpátky, cesta bezúčelná jako život, udržovaná aby byla, cesta vzadu i vpředu zarůstající trávou, jsoucí jen tam a právě jen tam, kde jsem, to je Tao , a bylo by jím, i kdyby v Hrabalově textu nebylo několikrát zdůrazněného příměru cesta - život.

- "Viděl jsem před sebou zimu, viděl jsem, že budu odhrabávat sníh, odhazovat a hledat cestu, a dál každý den, dál hledat cestu k vesnici, možná že i oni budou hledat cestu ke mně... a řekl jsem si, že ve dne budu hledat cestu k vesnici a večer budu psát, hledat cestu nazpátek a pak po ní jít a odhrabávat sníh, který zasypal

moji minulost... čím dál tím víc jsem srovnával údržbu téhle cesty s údržbou svého života, který se mi jevil zpátky, jako by se stal někomu jinému, jako by celý můj život až sem byl román, kniha, kterou napsal někdo jiný, avšak k té knize života jsem měl jediný já klíč... tak jako krumpáčem a lopatou, tak jsem vzpomínkou udržoval sjízdnou cestu svého života do minulosti... den ze dne (jsem) uklízel cestu a při tom odklizení sněhu jsem myslil na tu svoji cestu večer, až nasadím pero a začnu psát..." Tahle Hrabalova poslední cesta k sobě je analogická i hlubšímu plánu čínského pojetí Cesty - Tao, Tao jako hluboký zákon života, v němž jako v širokém a pevném korytě teče běhutý, zvířený, měňavý proud žití. Vypravěčovo úsilí dobrat se sama sebe je pro mne zároveň pokusem najít tu zasutou, zavátou Cestu ve víře, že na dhě života je cosi pevného, neúhybného, co je složeno z oblázků, šterku a štětu.

Hrabalův vypravěč je spojen se svým mnohem starším spřízněncem i tou bukolickou legendou. O Lao-c'ovi se vypráví, že

se málem nedostal tam, kam chtěl, protože nějaký Jin Si, Strážce soutěsek Chen - ku, ho chtěl vyposlechnout, a když Lao-c' nedal jinak, nepustil ho dřív než sepsal své myšlenky do knížky Tao-te-ťing. A až potom prý mohl sednout na svého černého hůvola a ztratit se. Hrabalova vypravěče už lidé nepustili, raději mu zastřelili vlčáka. Ostatně v tom to není, Hrabalův vypravěč už byl poražen předem, protože na rozdíl od Lao-c'a má jeho Cesta ještě třetí plán a nebyvalý účel, u něho je to ještě cesta k lidem. Evropan vždycky humanizuje pojmy, učinil to i Hrabal. To je důležitý posun v poezii cesty. Analogický posun je v motivu "proměny", která má rovněž taoistickou provenienci, i když jde v Hrabalově formulaci o verzi s přímým odkazem k evropské kultuře. Pro taoisty je lidský život partikulární formou bytí, která z koloběhu přírody roste a do něj zapadá, ve věčné proměně Chue Tu a trvání hmoty i energie. Hrabal se přes svého vypravěče a profesora francouzské literatury a básníka Sandburka odklání od této původní kosmické metamorfózy. Jeho člověka už nevstřebává zpět boží příroda,

Evropan humanizuje, jeho vesmírem je svět lidí a svět lidských věcí - deset krabiček sirek, pořádný hřeb a možná deset litrů drážtkové polívky. Svět už je totálně umělý, prefabrikovaná příroda pozbyla svého mravního smyslu a básnický se vyčerpala. Vesmír je umělý a všechny zbytky přírody jsou tu anachronismus. Člověk se třeba i v prach obrátí, ale dřív než jím pohnojí, smísí ho s ledkem nebo s čím, a jen vyvoleným jedincům je dopřáno, aby jimi posypali náledí. I cesty se změnily, Lao-c'ova cesta má povahu pěšiny. Hrabalova cesta je silnice, kterou postavili a která se udržuje proti přírodě. Podobnost končí, změnili jsme se. A i to, co je stejné, je jinak.

POKUS PRO ČTRNÁCT MILIÓNU

Ludvík V a c u l í k

Mám k ožralcům vztah odjakživa nepřátelský. Nikdy jsem se nedovedl usmát nad jejich žvásty a klácy. Nikdy jsem, ani na vojně, nevedl opilého kamaráda domů; neměl jsem takových kamarádů. Neošetřil jsem nikdy žádného zblitce. Však ani nechápu slova "Tak bych se teď s chutí ožral". Moje pochopení končí u stupně, v němž se mohu, dovedu, snesu a troufnu si octnout sám: u mírného nadzvižení, které mi otevírá pocity, jaké jsem cítil mlád, osměluje mě k projevům, jichž bych se slušně měl odvážit i bez vína, a kdy vůbec cítím své schopnosti osvobozeny či zmnoženy, a ne zatemněny, ucpány a zchumlány do jakéhosi blebleble.

Potkám-li na ulici šikmého chlapa, jenž ke mně třeba nechtěně míří, nemám náladu uhnout mu rozumně, nýbrž chuť dát mu bez dalšího důvodu do držky jako první. Nepochybuji, že nehody ožralcovy, ba naopak, dovím-li se, že jeden z nich zase spadl do hnojůvky a utopil se, cítím zřetelně, že

se stalo správně. Navíc si myslím, že ožralectví je nevyléčitelné a jeho léčení že nemá více smyslu, než kolik je ho u léčitelů, jimž se zdá možné a správné. Chci tím říct, že až by se oni vzdali té snahy, padne poslední důvod k léčení notorických ožralců. Ty je podle mého názoru nutno prostě odepsat. Je to veliké neštěstí a škoda, ale bůh s nimi, já s nimi nejsem. Kdo v opilosti někoho zavraždí, nepatří před soud, neboť je tam pak, střízliv, souzen jako někdo jiný, a to mě pokaždé znovu udivuje. Patří ještě v tom stavu nějak zdezinfikovat či anihilovat. Vypadá to surově, ale pokuste se na to dívat jenom jako na odklizení už předtím mrtvé bytosti. Plakat měli jste dávno dřív.

Ano, tak veliká je má nevůle k ožralcům, v jejímž líčení mám pravdu. Jsem na dnešní dobu asi trochu upjatý. A budu se vám zdát už úplně odpudivým absolutistou a hloupým náfukou, když přiznám, že považuju za spravedlivé zavádět s ožralci stranické řízení. Tam až sahá moje nechuť k nim.

To je tedy můj poměr k ožralcům, a já opakovaně volím toto české expresivum, protože se nemíním dotýkat několika milých alkoholiků mezi svými přáteli. Neboť alkoholici, to by bylo téma jiné, složité a pro jemnější kladívko, než jaké jsem pocítil chuť vzít do ruky dnes, když jsem zas neopatrně čuměl do televize. Ohlásili tam na zítřek Pokus pro čtrnáct miliónů.

Pokus, jehož výsledek může jistě být zajímavý, bude-li jej kdo umět zjistit a vyložit, záleží v tom, že čtrnáct miliónů obyvatel tohoto státu má se pokusit prožít den bez poškození alkoholem. Alkohol přitom pít mohou!

Myslím, že s autory této myšlenky bychom si v mnohém rozuměli, a snad i beze slov. Je to pokus ušlechtilý, hodně náročný a překvapivý, ba řekl bych, že až bizarní, u nás, dnes. Vlastně je div, že ho úřady dovolily. Vane z něho něco z normálních časů, v nichž lze jít s myšlenkou na veřejnost, oslovit dokonce čtrnáct miliónů lidí a požádat je, aby něco udělali nebo ne, a výsledek jim spravedli-

vě oznámit.

Vyhlašovatelé pokusu žádají, aby ti, kdo se rádi opíjejí, se zítra neopili, a ti, co jim nalévají, aby jim nalili přiměřeně míň. My ostatní jsme vyzváni podpořit pokus přátelským slovem, krátkou, varováním ba až hlášením, že řidič se napil a jede. Čili jedna problematická část obyvatelstva má toho dne potlačit svou vášeň k alkoholu, druhá oželeť zisk z jeho prodeje, my pak máme odložit obvyklou skepsi k pedagogickým podnikům státu a zaujmout se sympaticky pro pokus jednoho dne.

Na celé věci mě až omračuje, jak upřímně je zřejmě míněna a s jakou prostoduchou bezelstností vyhlášena, ačkoli se vymyká celému způsobu vedení všech jiných věcí. Máme všichni náhle, patnáctého března tohoto sériového roku, v určitém ohledu převýšit sebe, ačkoli jindy a ve všem ostatním můžeme jen s rizikem být sebou samými a jsme sotva dostatečně chráněni alespoň v sobě. Pokusníci se z modrého nebe dovolávají našich lepších sklonů,

v nichž ale my se už delší dobu nepocvičujeme, nic nás k nim nepovzbuzuje, ba jsou v nás odtrénovávány: Máme v jednom úzce udaném směru, a to vůči alkoholu, svobodně projevít sebeurčení. - Tak to tedy není pokus z tohoto světa!

Pokus z tohoto světa, prosím a zajímá-li vás to, vypadal by takto: Všechny prodejny potravin a lahůdek dostanou rozkaz vyřadit alkoholické nápoje z regálů a výloh. Hospody změní ediční program a budou zákazníkům vydávat mdlejší pití či neškodné šťávičky, třeba i z dovozu. Na základě mimořádného zákonného opatření budou do bytů vybraných pijáků či lidí, kteří dle úsudku důvěryhodných pověřenců by se jimi mohli stát, vstupovat komise a zabavovat whisky, džin, rum, plisku, koňak, prostějovskou starorežnou, mysliveckou, vermut, slivovici, ano i víno určitých značek podle důvěrného seznamu. Pak vystoupí někdo z ústřední komise v televizi a řekne: "Tak vidíte, vy prachmilióni, že to šlo!" A jelikož pokus se podařil, bude možno prohlásit takový stav za osvědčený, a tudíž trvalý.

To jsem vyličil pokus, jaký bych shledával sourodým se způsobem všeobecného vedení věcí důležitých pro našich čtrnáct miliónů. Kupodivu a chvála snad bohu nemůže k němu dojít. Neboť tu by se šťastným paradoxem^{mile} projevilo heslo o jednotě vedoucích a vedených, princip dvojličnosti každé mince, úsloví o řezání větve, na níž řezáč sedí, atd. V alkoholických nápojích nacházíme svůj užitek jedni i druzí: my co spolu pijeme i ti, s nimiž nepijeme buď proto, že chodíme do jiných hospod nebo že se lišíme důvodem a mírou či úřadem a vírou.

Alkohol - a proč vlastně užívat hned tak ostrých výrazů - tedy dobré pití zlepšuje nám náladu a barvu, chuť k jídlu, přednes problému nebo plynulost konverzace v cizím jazyce. Někdo má rád rum do čaje, jiný zas alpu na záda, a připadá mu, že nemoc polevila. Já mívám při víně dojem, že bych stejně dobře mohl mít za trest zakázáno krásně zpívat. Bohumilu Hrabalovi se zas možná před pivem píše líp, než kdyby psal před ničím. - Ale je jisté, že bychom své nemoci snesli i bez

rumu v čaji, chuti k jídlu dodá nám i hlad, o lepší náladě stejně víme, že to ještě není lepší zpráva, a psát nakonec musíme tak či tak. Cítíte, jak jemně se v nás stýká mus a svobodná vůle? Naproti tomu jsou však akce, které bez alkoholu nemá smysl ani začínat: recepce, útoky na bodáky, úplatky, soulože impotentů, pohotovostní hlídky v mrazu, Mezinárodní den žen, důvěrné porady blbů a jiné. Cítíte ten hrubý mus, nikoli váš?

Přemýšleje znovu o Pokusu pro čtrnáct miliónů, a neměně ničeho na tom, co jsem řekl na začátku, nacházím si vysvětlení, co mi možná v podvědomí brání, abych nahnutému chlapovi, když ke mně na ulici míří, dal bez dalšího důvodu do držky jako první: Dokud se on aspoň ožrat smí, není ani pro mne všecko ztraceno.

A krom toho a hlavně: proč? Když nemám kam napsat fejeton ani o škodlivosti chlastu, když Hrabal nesmí vydat knížku anž o krásné správcové z pivovaru, neboť nad literaturou reálně řádí pokus, jaký si nedovedeme představit ani nad alkoholem,

když nás řadu let nikdo nevyzval, abychom něco udělali nebo ne, nechav nás pak bez trestu, když normální lidská potřeba ptát se, znát, udělat si názor a veřejně jej zastávat je vlastně odtrénována, takže méně tuhý občan může ze všeho dostat chuť ožrat se, proč bych ho pak měl bít? A proč právě jeho?

Stejně jako na začátku pokládám vyhlášený jednodenní pokus za ušlechtilý. Ale co se týče obyvatelstva a jeho alkoholu, nečekám od něho nic. Ten pravý a hlavní Pokus pro čtrnáct miliónů se týká něčeho jiného a trvá už moc dlouho. A ten je třeba přestat.

Když mi říkali o těch ...átiách,
říkal jsem si, že mám doma jednu báseň,
že ji opíšu a pod nápis dám, jak to bý-
vá v knížkách, takové to ležatější

B O H U M I L U H R A B A L O V I, jen-
že pak jsem si to přirozmyslel a řekl jsem
si, proč dávat Hrabalovi básničku, když
si sám napíše lepší - a zase napsat ji
jenom jako, tj. aby byla u té příleži-
tosti, to ještě neumím - takže jsem si
(do čtvrtice) řekl, že bych mu měl na-
psat takové povídání, ale pak jsem si
(do kolikátera?) řekl, proč HRABALOVÍ
povídání, když on si ho může stvořit, ko-
lik se mu zlíbí (a toho svýho), čili (a
do poslednice) zůstal jsem jakoby mlčet,
ale zároveň ve svém posmutnělejším já,
jelikož jsem věděl, že navzdory všem
svým shorazmíněným výminkám bych TO měl
číst nebo TO aspoň mlčet tak výrazně, aby
Hrabal věděl, že si to taky mlčím, a tedy
jsem si představoval, že jsem muzikant

(já nic, já tento hudebník) a že umím
v notách napsat tu vrstevnatou litanic-
kou dikci jeho jazyka - ten vynález
v češtině, co je... jako když rytíř
Gluck nechal tak krásně naříkat Eury-
diku, až z toho byl celý jeden svět.

A kdybych to v těch notách uměl,
uměl bych to s vědomím, že odtud teprve
začíná veškerá hudba této veškeré řeči
a znamenal bych
se v dokonalé účtě

Jiří Gruša

